

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

ESTLAND: FOLK, GEOGRAFI OG HISTORIE

Av ambassadør Kai Olaf Lie

Landet mellom Narva-vassdraget og Riga bukta har fra lang tid tilbake vært kjent som esternes hjemland. Aesti ble nevnt av Tacitus AD 98 og av Adam av Bremen på 1100 tallet.

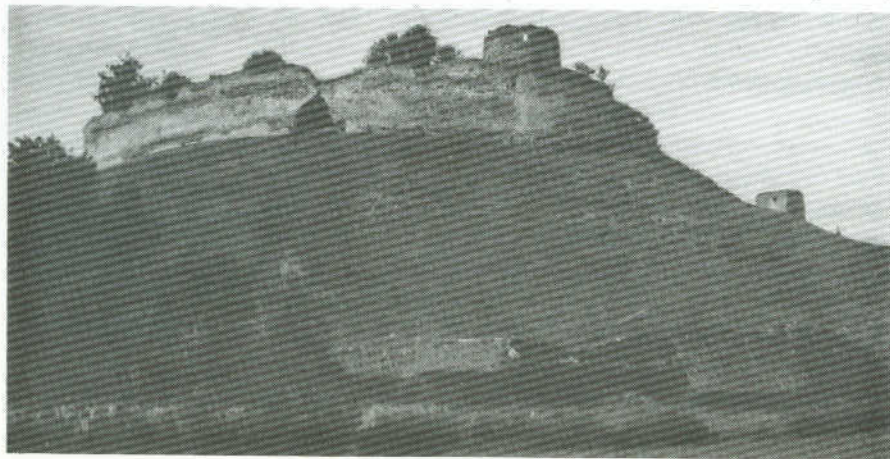
Til tross for den forskjell det er mellom de baltiske land er det vanlig likevel for utenverdenen å skjære dem alle over en kam.

Estland regnes som nærmest et nordisk folk med et finno-ugrisk språk, mens de to andre er de egentlige baltere. Det er kulturell og religiøs forskjell mellom det protestantiske i nord og det katolske i sør. Videre er f.eks. 50% av Estlands utenrikshandel med Norden, mens bare 3% av Litauens.

Estland har i dag 1 million estere og 1/2 million russisktalende som i alt vesentlig kom under sovjet-tiden.

Geografien gis som forklaring på hvordan et så lite folk gjennom tidene har overlevd: i øst et ulendt og vanskelig terreng med Narvaelven, Peipsi sjøsystemet og våtmarker i Petseri som et naturlig forsvarsverk. I Narva, på vestsiden av elven,

(Fortsetter på side 4)

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte
Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon:

Turid Farbregd

Granvägen 14 A 36
FIN - 00270 Helsingfors
Tlf.: +358-94771488
e-post: turid.farbregd@pp.kolumbus.fi

Ivar Otto Iversen

Dagbov. 24
1406 Hebekk
Tlf.: 64 87 17 58

Redigering/layout av dette nr.:

Else-Jannike Johansen

Vækerø terr. 10 B
0282 Oslo
Tlf.: 22 50 63 86

Redaksjonen avsluttet 12.12 1998.

Stoff til neste nummer må sendes
redaksjonen ved Else-Jannike Johansen
senest 15. januar 1999.

Annonsepriser:

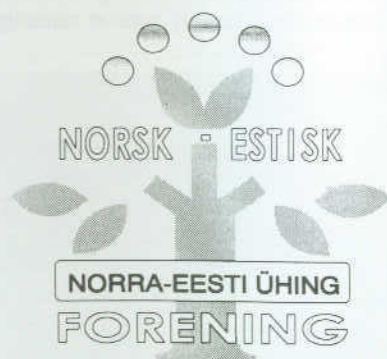
1/1 side kr. 1.200,-
1/2 side kr. 600,-
1/4 side kr. 400,-

Ill. på forsiden:

Befestning fra 1330 på en høyde ved
Irboska. I flere århundrer bølget kon-
flikten mellom de tyske ordensridderne
og russerne i Pskov forbi denne høyden.
I dette området dannet det seg etterhvert
et skille mellom den katolske og den
ortodokse, østlige delen av Estland.

Av innholdet

Årsmøtet i Esti Selts Norras	9
Intervju med Tiiu Anderson	10
Intervju med Orvika Rosnes	14
Sangfestivalen 1999 i Tallinn	16
Løsning kryssord	17
Finst det ei framtid for det estiske språket?	18
Enel Melberg: Två estniska poeter: Marie Under og Betti Alver	20
Bøker og tidsskrifter	23
Oppslagstavla	25
Jon Ådnøy: Kyrkja for Heilag- Olav i Tallinn	26
Jon Ådnøy: Esterane alltid framande i Tallinn	29
Kryssord	30

Frå redaksjonen

Vi takker for alle bidrag fra leserne og gjesteskribentene til tidsskriftet i 1998. En spesiell takk til vår trofaste kryssordskribent Laurits Killingbergtrø. Vi håper på hans godvilje og ekspertise også i 1999. At folk har det travelt før jul, merkes på at dette nummer er litt «tynnere» enn vanlig. Men skrivekløen tar seg forhåpentlig opp på nyåret, og vi satser på et litt «fetere» nummer i begynnelsen av februar.

Fra lederen i Norsk-estisk forening

Kjære leser!

Året 1998 går mot slutten. Jeg overtok som leder av Norsk-Estisk Forening på årsmøtet i mars. 1998 har jeg opplevd som et spennende og begivenhetsrikt år når det gjelder forholdet mellom Norge og Estland og for vår forening. Høydepunktet var Kong Harald og Dronning Sonjas offisielle besøk til Estland 31. august og 1. september. Besøket var etter reportasjene å dømme meget vellykket og medvirker til at forbindelsene mellom Estland og Norge kan utvikles videre på et enda bedre grunnlag enn tidligere. Selv om om besøket bare varte 2 dager, er de langsiktige virkningene av et slikt besøk viktige.

Også for vår forening er et slikt kongebesøk viktig. Det skaper større entusiasme for oss alle og offentlige myndigheter, departementer, ambassader, næringsliv og folk flest får større informasjon og forståelse for begge lands historiske og någjeldende situasjon. Det skaper et godt grunnlag for at vår forening med entusiasme kan arbeide videre.

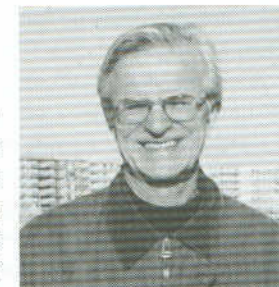
Et høydepunkt for vår forening var medlemsmøtet i Oslo 13. september. Ambassadør Kai O. Lie ved den norske ambassaden i Tallinn ga en levende og interessant orientering om utviklingen i Estland. De frammøtte medlemmer (vel 20 personer) viste interesse og stilte mange spørsmål. En fin kveld!

Jeg vil også takke de som lager vår medlemsavis – Estlandsnytt – for et som vanlig utmerket arbeid i 1998. Avisen holder svært høy faglig standard. Våre medlemmer, og andre, gir ofte tilbakemeldinger på at de setter svært stor pris på innholdet i avisa. Derfor en stor takk til de som har bidratt med stoff og teknisk produksjon av avisa, en særlig takk til Else-Jannicke og Turid.

I mars 1999 vil vi holde årsmøte i foreningen. En nærmere omtale av 1998 og de utfordringer vår forening står overfor kommer jeg tilbake til da.

God Jul og takk for året 1998.

Bjarne Stabæk

ligger ridderborgen Hermannborg og på den andre siden har russerne bygget sin Ivangorod. Her er det en skarp grense mellom Øst- og Vest-Europa, mellom det protestantiske og det russisk-ortodokse m.v.

Historisk er esterne sterkest knyttet til Norden og Tyskland hvorfra såvel kulturimpulser som herskere har kommet. Estere har således hatt sin vikingetid, sin dansketid, sin tysketid og sin svensketid. Men de har også hatt sin russetid.

Karakteristisk nok er Tallinn den best bevarte Hansaby i verden. Den ble anlagt tidlig i det 11 århundre som en festningsby for å beskytte det viktigste handelssenteret på denne siden av Finskebukta, og ble kalt Reval. Så kom danskene med Kong Waldemar og vant sin seier her 1219 (Dannebrog falt da ned her), men samtidig hadde den tyske Sverd-ridderorden tatt den sørlige delen av landet. De kjøpte danskebyen Tallinn i 1346 av danskene. (Tallinn = Tana linn = dansk by eller Talvi linn = vinterby?).

Da reformasjonen (Wittenberg 1517) svekket den tyske orden gjorde russerne invasjon (tok Narva og Tartu (Dorpat), men svenskene slo russerne tilbake (fra Tallinn) og innledet svensketiden 1561.

Russerne var blitt utestengt fra Østersjøen da Sverige tok Karelen og Ingermanland, men under Den store nordiske krig 1700-1721 tapte Sverige alt unntatt Finland. Peter den Store anla da St.Petersburg i 1703. Russland var trengt fram til Østersjøen.

Svensketiden varte til 1721 (Freden i Nystad etter Karl XII nederlag ved Poltava i 1709 og Tallinn 1710). Den

*Ambassadør Kai Olaf Lie
(Foto Turid Farbregd)*

tiden kalles den "gode gamle svensketiden" her i Estland. Den innebar en svekkelse av den tyske adelens makt, innføring av folkeskoler og mer "ordning och reda". Gustaf II Adolf grunnla universitetet i Tartu i 1632.

Under Napolenkrigen tapte Sverige også Finland til Russland i 1808. (Andre europeiske makter ville nå demme opp mot Russland ved Krim-krigen og en engelsk flåte ødela den russiske festningen Bomarsund på Åland. Maktbalansen ble gjenopprettet).

Ved revolusjonen i Russland og Tysklands nederlag i første verdenskrig ser de baltiske stater (i likhet med Finland og Polen) sin mulighet til selvstendighet fra Russland. Esterne fikk hjelp fra nordiske frivillige og den britiske flåte. Republikken Estland ble

proklamert 24.februar 1918 (nå nasjonaldag) og ble anerkjent av Sovjet med fredsavtalen i Tartu 2.februar 1920. Estiske og Latviske tropper beseiret et tyst forsøk på å sette seg fast 23 juni 1919 (nå feiret som Victory day).

Esternes frihet varte til 1939 da Hitler i en hemmelig protokoll til Hitler-Stalin pakten erkjente Estland som russisk interessesfære.

Som et resultat av annen verdenskrig ble disse områdene fortsatt liggende innenfor Sovjetimperiet. Dette resulterte i deportasjoner og flukt som tappet landet for kanskje så mye som 1/4 av befolkningen mellom 1940 og 1950. Tapet ble erstattet av russere som hovedsakelig ble sysselsatt i den russisk-utviklede industrien.

Etter at Hitler-Stalin pakten ble erklært ugyldig av den Sovjetiske Folkekongressen ble Estland gjenopprettet i 1990 og i 1994 undertegnet russerne avtalene om tilbaketrekning som ble fullført samme år.

Høyt på den estiske dagsorden står vestlig tilknytning med NATO som endelig mål mens EU medlemskapet er det man nå konsentrerer seg om. For medlemskap i EU stilles det visse krav om liberalisering, demokratisering o.s.v. At Estlands muligheter for å tilfredsstille disse krav er meget gode har EU Kommissjonen i desember 1997 bekreftet ved å invitere Estland til å innlede forhandlinger om medlemskap.

INNENRIKSPOLITISKE FORHOLD

Det er parlamentsvalg 5 mars neste år.

Den sentrumsorienterte regjeringss-

koalisjonens dominerende element er Koalisjonspartiet som ledes av statsminister Mart Siimann. Den andre partneren er Landsbygdsunionen (Rural Union) som består av to mindre bondepartier. Minister for etniske spørsmål, Andra Veidemann, leder det lille Fremskrittspartiet (Progressive Party eller Development Party) som formelt ikke er koalisjonspartner.

Utenriksminister Toomas Hendrik Ilves har gått av for å vie seg til valgkampen for det nye Folkepartiet (ERE) som han leder. Ny utenriksminister er Raul Mälik.

De viktigste opposisjonspartiene er ellers Senterpartiet, som ledes av tidligere stats- og innenriksminister Edgar Savisaar, Moderatene under ledelse av tidligere statsminister Andres Tarand, Reformpartiet under tidligere utenriksminister Siim Kallas og Fedrelandsunionen (Pro Patria) som ledes av tidligere statsminister Mart Laar. Den russiske fraksjonen har seks medlemmer. Senterpartiet går inn for større statlig innflytelse i økonomien, progressiv inntektsskatt og støtte til landbruket. Reformpartiet går inn for mer liberalisme. Pro Patria er kritisk til regjeringens politikk for integrasjon av den russiske befolkningen. Moderatene har forbindelser til de nordiske og europeiske sosialdemokratiene. Ingen partier i parlamentet kaller seg sosialistisk eller sosialdemokratisk.

DEN RUSSISK-SPRÅKLIGE BEFOLKNINGEN

Om lag 500.000 av Estlands 1.5 millioner innbyggere er russisk-språklige

(også medregnet personer av ukrainsk og hviterussisk nasjonalitet). Om lag 120.000 av disse er statsborgere av Russland eller en annen SUS-stat, 162.000 har estisk fremmedpass og er statsløse. Noe nøyaktig tall på hvor mange russisk-talende som har estisk statsborgerskap finnes ikke. I følge estiske myndigheter regner man med at 80.000 ikke-estere har estisk statsborgerskap ved fødselen som følge av at de eller deres foreldre av estiske statsborgere i uavhengighetsperioden før andre verdenskrig, 95.000 personer har fått estisk statsborgerskap etter søknad, men en del av disse er etniske estere. Sannsynligvis er det en gruppe på et sted mellom 20.000 og 50.000 russisk-språklige som oppholder seg i Estland uten papirer og i prinsippet illegalt.

OSSE har et sendelag i Estland som spesielt følger situasjonen for den russisk-språklige befolkningen.

Regjeringen har nå foreslått en lovendring som vil gi statsløse barn født etter 1992 estisk statsborgerskap. Det er for tiden uklart om regjeringen vil klare å få lovforslaget vedtatt før valget i mars 1999.

Norge har gjennom midler fra samarbeidsprogrammet gitt betydelige bidrag til integrering av den russisk-språklige befolkningen. På norsk side deltar man i et felles nordisk integrasjonsprogram i samarbeid med UNDP. Det ble lansert i august. Det arbeides også med et tilsvarende program i regi av EUs PHARE-program. Regjeringen har lagt fram en generelt integrasjonsstrategi. Gjennom samarbeid med EU, UNDP og de nordiske land stiller regjeringen seg bak omfat-

tende tiltak for å fremme integreringen.

ØKONOMISKE OG SOSIALE FORHOLD

Estland regnes for å være et av de SØE-landene som raskest og mest konsekvent gjennomførte markedsliberalisme etter Sovjetunionens sammenbrudd. Privatiseringen av statsforetak er kommet langt. Energisektoren og jernbanene er de største sektorene som gjenstår. I tillegg gjenstår det noen problemer med landreformen der tilbakeføringen av eiendommer til tidligere eiere ikke er fullført enkelte steder.

Landet opplevde en vekst i BNP på opp mot ti prosent i 1997. Dette har ført til et meget stort underskudd i driftsbalansen med utlandet (10 prosent av BNP; men tall offentliggjort i april viser at underskuddet var på hele 13%), er bare delvis blir veid opp av utenlandske investeringer og turistinntekter.

Økonomiske analytikere tror ikke at den estiske valutaen er i fare på samme måte som den tsjekkiske og de sørøst-asiatiske. Valutaen, kroon, er siden 1992 knyttet til D-marken i forholdet 8:1. Internasjonale aktører har gitt den estiske sentralbanken ros for pengepolitikken som konsekvent har kurs-stabilitet som mål.

Etter Sovjetunionens sammenbrudd er utenrikshandelen raskt dreid vestover. Estlands avhengighet av handel er relativt større enn for de fleste land; eksporten av varer og tjenester utgjør to tredjedeler av bruttonasjonalproduktet. Finland er den største handelspartneren (20%), men også Russland (16%),

Sverige (11%) og Tyskland (8%) er viktige.

Samhandelen med Russland begrensnes av at Estland som eneste europeiske land ikke har oppnådd status som Most Favoured Nation. Estiske varer møter derfor høye tollmurer på grensen til Russland. Estland er et betydelig transitland for varer til og fra Russland og Ukraina. Det russiske Gazprom har monopol på gassforsyningen til landet og eier 30% av Eesti Gaas.

Estlands viktigste eksportprodukter er treprodukter, metallprodukter og tekstiler. De to sistnevnte produseres for en stor del på oppdrag fra vestlige bedrifter. Valutainntekter fra turisme er også viktig, særlig er trafikken av "shoppingturister" fra Finland stor. Landet eksporterer også en betydelig mengde melkeprodukter og fiskeprodukter, særlig til Russland. Denne eksporten er blitt hardt ramme av den siste tids utvikling i den russiske økonomien.

Utfordringene i estisk næringsliv og økonomi er modernisering og tilpasning til EUs normer. Fortsatt ligger det igjen fra sovjet-tiden gamle industrianlegg og miljøproblemer i forbindelse med energiproduksjonen som i hovedsak er basert på oljeskifer.

I den raske omstillingen av økonomi og næringsliv er noen grupper blitt hengende etter. Det gjelder særlig på landsbygda da jordbruket ikke har noe importvern, og da den tradisjonelle eksporten av landbruksprodukter til Russland begrenses av tollbarrierer.

Den gjennomsnittlige alderspensjonen er ca. 1000 estiske kroner i måneden eller - et beløp det kan være vanskelig å

klare seg på, spesielt i Tallinn. Minstelønnen vil fra 1.1. neste år ble hevet til 1250 EEK. Den gjennomsnittlige månedslønnen er ca. 4000 estiske kroner eller rundt 2000 NOK. Dette er en normal lønn for mange i offentlig sektor så som lærere og helsepersonell.

UTENRIKSPOLITISKE FORHOLD, EU/NATO

NATO- og EU-medlemskap er utenrikspolitiske målsettinger.

EU-medlemskap har nå første prioritet. Det understrekes imidlertid at EU ikke er et alternativ til NATO. Estland la derfor vekt på erklæringen fra NATO-toppmøtet i Madrid og at døren står åpen. Det er lagt stor vekt på det amerikansk-baltiske charter som president Clinton og de tre baltiske presidenter undertegnet i Washington 16. januar.

Beslutningen på EUs toppmøte om å invitere Estland i første pulje til medlemskapsforhandlinger var en stor seier for den estiske regjeringen. Myndighetene er klar over at et omfattende arbeid gjenstår for å tilpasse lovgivning og infrastruktur til EUs krav. Dette arbeidet er i full gang og ledes og koordineres av kontoret for europeisk integrasjon som er direkte underlagt statsministeren.

Norge støtter EU utvidelsen. Statssekretær Haga uttalte således i et foredrag i Tallinn i februar i år: "Norway fully supports the ambitions of applicant countries for membership in the EU, stressing that the process should be conducted in such a way that no new

dividing lines are created in Europe."

FORHOLDET TIL RUSS- LAND

I forholdet til Russland er det ikke kommet til den typen konfrontasjoner som man har sett i relasjonene mellom Russland og Latvia. 18. august 1997 ble det oppnådd enighet om å opprette en felles regjeringskommisjon som skal behandle felles problemer. Dette oppfattes som et skritt i retning av et bedre forhold mellom de to land.

Et stort, uløst spørsmål er grenseavtalen. Den foreligger i prinsippet ferdigforhandlet.

NORSK-ESTISKE - BILATERALE FORHOLD

Forholdet til de nordiske land tillegges stor vekt.

Man merker en stor interesse for nordisk kultur og språk, noe som blant annet innebærer at overraskende mange estere snakker et skandinavisk språk. I tillegg kan svært mange finsk.

Handlingsprogrammet for Sentral- og Øst-Europa har bidratt til å utvikle de bilaterale forbindelsene, og en rekke prosjekter har fått støtte gjennom dette. Under statssekretær Hagas besøk i Tallinn i februar i år ble det gjort kjent at innsatsen i Estland i 1998 ville bli på 20 millioner NOK bl.a. til miljøtiltak og til ombygning av flyplassen i Tallinn.

Handelen med Norge økte kraftig i 1997. Norsk eksport til Estland økte med 75 prosent til 337 millioner kroner, mens estisk eksport til Norge økte med

66 prosent til 469 millioner. De viktigste norske eksportproduktene er fisk og fiskemat, delvis for videreeksport til Russland. Den estiske eksporten består av et variert utvalg av produkter, særlig trevarer, tekstiler og verkstedprodukter. Direkte norske investeringer har også økt betydelig, blant annet har norske interesser i år kjøpt seg inn i statsrederiet Estonian Shipping Company (Tschudi & Eitzen) og en TV-stasjon (Schibsted). I 1998 kjøpte sistnevnte seg også inn i de to største avisene i Estland.

Norge var den nest største investor i landet i 97 og trenden synes å fortsette. Norge var den 4. i 1. kvartal i år.

Norge har likhet med de andre nordiske land god politisk kontakt med Estland på alle nivåer.

Statsminister Jagland besøkte Estland i november 1996. Utenriksminister Godal var i Estland i februar 1997, og utenriksminister Ilves besøkte Norge i april 1997. Utenriksminister Vollebæk besøkte Estland i mars 1998. Under Østersjørådets toppmøte i Riga i januar inviterte statsminister Bondevik sin estiske kollega til Norge. Dette besøk fant sted 29.-30.6. Det første norske statsbesøket til Estland fant sted 31.august og 1.september 1998 og var en stor suksess.

Foredrag holdt av Kai Olav Lie på medlemsmøte i Norsk Estisk Forening 13.09.98.

Esti Selts Norras, Det estiske selskap i Norge

Av Ivar Otto Iversen.

Esti Selts Norras, Det estiske selskap i Norge, hadde sitt årsmøte 1. november 1998 i Waldemarhøy kulturhus i Ski. Ca. 30 medlemmer var til stede. Bortsett fra kasserer Elvi Skovhøth og leder Tiiu Andersson, som begge ønsket å tre tilbake etter mange års utmerket innsats for foreningen-, ble hele det gamle styret gjenvalgt.

Det nye styret i "esternes egen forening" har da fått følgende sammensetning:

Leder: Orvika Rosnes, Oslo (ny)
Sekretær: Enn Andersson, Oppegård
Kasserer: Sirje Gabrielsen, Ski (ny)
Styremedlem: Tiiu Høvik, Skedsmo
Varamedlem: Peeter Rammo, Oslo
Kontaktperson for Midt-Norge: Ants Sormul, Steinkjer.

På årsmøtet ble Tiiu Andersson utnevnt til æresmedlem i foreningen. Det vises ellers til intervjuer annet sted i bladet med den avtroppende og påtroppende leder i foreningen.

De tre æresmedlemmene i Eesti Selts Norras (Esternes forening i Norge) per november 1988: fra venstre Tiiu Andersson, Ivar Otto Iversen og Berit Iversen.

– Jeg er ester! Intervju med Tiiu Anderson

Av Turid Farbregd

I Ingierkollveien 45 på Kolbotn har i et par desennier vært esternes samlingspunkt i Norge. Der har Tiiu Anderson bodd sammen med ektemannen, Enn Anderson, siden de flyttet til Norge i 1976. Og ettersom estisk er det normale språket der i huset, er det naturlig å følge skikken. Desto mer som det er Tiius morsmål som hun har dyrket i eksil siden flukten fra Tallinn i september 1944.

– Vi bodde på Merivälja. Vi hadde hus der, forteller Tiiu om sin bakgrunn. Faren var maskiningeniør, og det må ha ligget i genene, for – som det viser seg senere i samtalen – er begge sønnene til Tiiu maskiningeniører. De er riktignok "arvelig belastet" på farssiden også: Enn Anderson er ingeniør med vannkraft som sitt spesialfelt. Han er for tiden på arbeidsreise i Afrika slik at Tiiu tar imot alene og setter fram kanelruller og eplepai på det koselig dekkete kafebordet i den smakfulle leiligheten. Hvem har noengang møtt en estisk kvinne som ikke kan bake?!

– Mor var uteksaminert økonom, fortsetter Tiiu, – men hun ble hjemme med oss barna og hadde ikke noen praksis fra Estland. Jeg har en søster som er fire år yngre. Foreldrene våre bestemte seg for å flykte da Den røde armé nærmet seg. Fluktveien måtte gå over

havet, så problemet var å få tak i en båt eller finne noen som hadde båt. Kaptein Saarnak, en venn av far, overlot båten sin som da lå i Haapsalu på vestkysten, drøyt 100 km fra Tallinn. Vi drog dit i familiens bil. Vi hadde pakket noen klær og forskjellige ting, men mesteparten av det vi eide, måtte vi bare reise fra. Det var jo høst og mor hadde syltet og hermetisert for vinteren. Kvelden før vi skulle av gårde, gikk hun i kjelleren og hentet favnen full av syltetøy og hermetisk frukt: – Sööge, lapsed! Spis barn! sa hun, – Spis alt dere orker! Jeg elsket mors kirsebær, men det jeg kunne klare å stappe i meg, monnet ikke mye når vi hadde hele vinterforrådet å ta av. Det måtte bare stå igjen.

– Vi drog hjemmefra 19. september og nådde Haapsalu uten problemer. Far gikk i gang med å lete etter en motor å sette i båten. Det lyktes å finne en som han kunne fikse på slik at vi noen dager senere gikk om bord. Da var vi til sammen 8 barn og 24 voksne i den lille båten. Og vi unnslopp i siste sekund, for russerne sto i byen like etterpå.

– Det var dårlig vær på overfarten. Vi satt der tett i tett som sild i tønne. Jeg glemmer aldri hvordan båten vippet i sjøene. Tre døgn tok det før vi så land 26. september. Den svenske kystvakten som kom og fisket oss opp. Jeg kunne ikke gå. Alt gynget.

– Vi ble ført til et flyktningmottak på

Dalarö. Det var et feriested og det strålte av lys. Vi ble helt forskrekket. Går det an!? Blir vi ikke bombemål med alt det lyset? Hjemme hadde vi lært oss å blende så ikke de russiske bombeflyene skulle ha noe å rette seg etter. Dette var en helt annen verden.

– Fra Dalarö kom vi til Stockholm der vi var i forskjellige leirer. Mor og vi barna ble for en tid overført til Medevi brunn ved Motala før vi flyttet tilbake til Stockholm våren 1945. Far hadde nemlig fått arbeid i Stockholm allerede i desember 1944. Han tjente 300 kroner måneden! Noe av det første vi skaffet oss, var en sparkstøtting til 12 kroner.

– Min søster og jeg gikk først på en

av de nyopprettete estiske skolene. Jeg utdannet meg etter hvert til farmasøyt, tok eksamen i 1955 og giftet meg året etter med Enn som jeg hadde truffet i det estiske miljøet i Stockholm. Med tre barn, datteren Epp og sønnene Jaan og Tiit, tok det sin tid å få ansettelse som farmasøyt. Og Enn begynte å se seg om etter noe annet, for i Sverige ble det ikke utbygd mer vannkraft. Da kom han høsten 1975 over en annonse i et fagtidsskrift om arbeidsplass i Norge. Skal vi flytte til Norge? spurte han meg. Jeg svarte: Ja! Og vi var akkurat på vei til julekirken da telefonen ringte og Enn hadde fått stillingen.

– Så kom vi hit i 1976, og her har vi

Tiiu Anderson - mangeårig leder for esternes forening i Norge
(Foto Turid Farbregd)

siden bodd. Jeg har stått 22 år på apoteket her nå. Men alle sammen har vi beholdt svensk statsborgerskap – unntagen Tiit som ble norsk for å kunne spille volleyball på det norske landslaget. Og vi har dessuten estisk pass. Epp bor i Göteborg, men begge sønnene har slått seg ned i Norge.

Intervjueren: – Du forteller at du var bare tolv år da dere flyktet fra Estland. Du har bodd den lengste perioden i Sverige. Selv om Enn også er ester med flyktningbakgrunn, så var det i Sverige dere traff hverandre og stiftet familie. Derfra har du utdannelsen din. Men du bor i Norge. Hele yrkeskarrieren har du hittil hatt i Norge. En kan kanskje undres om du er svensk eller norsk?

– Jeg er ester! slår Tiit fast på en måte som ikke inviterer til noen diskusjon på det punktet. En skal ikke overse den grunnleggende betydningen barneåra har i et menneskes liv. Alle de tre barna snakker estisk og barnebarna forstår estisk slik at de er på nippet til å snakke det også. Bitte litt kontakt med estiske barn, så vipper det over.

– Det var uvant for oss å ikke være omgitt av estere. Det må da finnes estere i Norge også! tenkte vi, – så vi satte i gang med å finne dem. Vi var samlet her første gang i 1980 ca. 15 personer. Kontakten ble holdt oppe med jevnliges sammenkomster. Så i 1987 organiserte vi oss som en forening med navnet Eesti Selts Norras (Det estiske selskap i Norge). Hensikten var å være esternes representant i Norge, gjøre Estland kjent og videreføre estisk kultur. En viktig oppgave gikk ut på å være et bindeledd og informere om eksilesterne. Fem ganger i året gikk det ut en bulletin til de ca. 40 medlemmene. Mange

av disse var familiemedlemmer, så vi sendte ikke ut så mange bulletiner hver gang. Snart begynte en så rivende utvikling i Estland at det var like viktig å informere om den som å rapportere fra esternes liv i eksil.

– Et viktig prinsipielt spørsmål i starten var om vi skulle ta opp bare estere eller om vi skulle ha med ikke-estiske familiemedlemmer også. Vi tok imot begge deler. Noe annet ville vært utenkelig. Det er jo så få estere i Norge.

Esternes forening har hele tiden stått under Tiiu Andersons dyktige og myndige ledelse. To årlige evenementer er blitt en innarbeidet tradisjon: feiringen av nasjonaldagen 24. februar, og årsmøtet om høsten. Et tredje arrangement har kommet til de siste åra: sammenkomsten for estisk ungdom under utdannelse i Norge.

– Nasjonaldagen har vært det viktigste. Den feirer vi sammen med norske estlandsvenner, så det er en fin anledning til å spre kunnskap om land og kultur. Vi har møtt mye forståelse blant nordmennene og fått mye støtte. Her på lokalplanet vil jeg først nevne Ivar Otto og Berit Iversen. Da vi foreslo for dem at de skulle holde norskkurs i Tallinn, kastet de seg ut i det med en gang. Vi har veldig fin kontakt, ringer stadig til hverandre for å be om råd eller utveksle tanker. Som de eneste uten estisk bakgrunn eller familietilknytning er de to tatt opp i foreningen vår. Vi utnevnte dem til æresmedlemmer i fjor.

– Fra Ski kommune har vi fått enestående oppbakking. Selv om ordførere og rådmenn har skiftet, så har de alle sammen vist en utrolig forståelse for dette arbeidet og for kontaktbyggingen

med Estland.

– Norge har vært veldig forsiktig. Skuffende forsiktig. Først i år besøkte kongeparet Estland. Carl Gustaf var der for seks år siden! Det er noen unntak: Terje Baalsrud fortalte modig sannheten om randstatene. Politikerne Jo Benkow og Ingvald Godal har gått inn for at Norge skulle legge mer vekt på forholdet til Baltikum. Alle disse tre har stilt opp som festtalere på nasjonaldagen vår og ivrer stadig for Estlands sak. Godal var jo i Estland de dramatiske dagene i august 1991 da selvstendigheten ble gjenopprettet.

Intervjueren skriver til slutt navnet sitt inn i det gode selskap i gjesteboka. Der takker de for seg både den ene og andre topp-politiker, kulturpersonligheten og kjendisen. Der er Tunne Keelam, Mart Laar, Andres Tarand osv. Og innimellom står alle de dusinvis av vanligere og mer anonyme estere samt en herskare av nordmenn som har nytt godt av husets gjestfrihet.

Esternes forening har nå fått ny adresse etter at Orvika Rosnes overtok vervet i høst. Men ingen som har opplevd entusiasmen hos Andersons på Kolbotn, vil noen gang glemme Tiiu og Enn eller deres adresse. Og ingen må tro at de har tenkt å pensjonere seg fra det estiske!

Estlands-nytt vil til slutt på det hjerteligste få gratulere Tiiu Anderson som ved avgangen ble takket av Eesti Selts Norras med æresmedlemskap i denne foreningen som hun så fortjenstfullt har ledet i en årrekke.

Årsmøte 1999

Norsk-Estisk
Forening vil holde
årsmøtet i mars
1999. Nøyaktig om
tid og sted vil bli
bekjentgjort senere.

De vanlige
årsmøtesakene vil
da bli behandlet. Vi
ber om at **forslag**
som medlemmene
ønsker skal be-
handles på årsmøtet
blir sendt foren-
ingen ved leder
innen 1. februar
1999.

"Nei, men - Ja, men "

Intervju med Orvika Rosnes

Av Turid Farbregd:

Orvika Tiits kom fra Tallinn og begynte på Øytun folkehøgskole i Finnmark for sju år siden. Så dukket hun opp i 12. etasje i SV-blokka på Blindern der hun studerte sosialøkonomi i fem og et halvt år med et innlagt år i Mannheim i Tyskland. Samtidig hadde hun "alle mulige jobber som en student kan ha". Dette viser seg straks å være en overdrivelse, for hun har i hvert fall ikke gått med aviser.

– Jeg var en flittig student som sov om natta, studerte om dagen og arbeidet på kveldene og i helgene, forklarer hun. Det vil i praksis si at hun blant annet har vært å se balanserende med glass og tallerkener på restaurant, i ferd med å pakke inn oppskåret skinke i ferskvareavdelingen på ICA og med fast grep om moppen i hovedstadens sjukehuskorridorer.

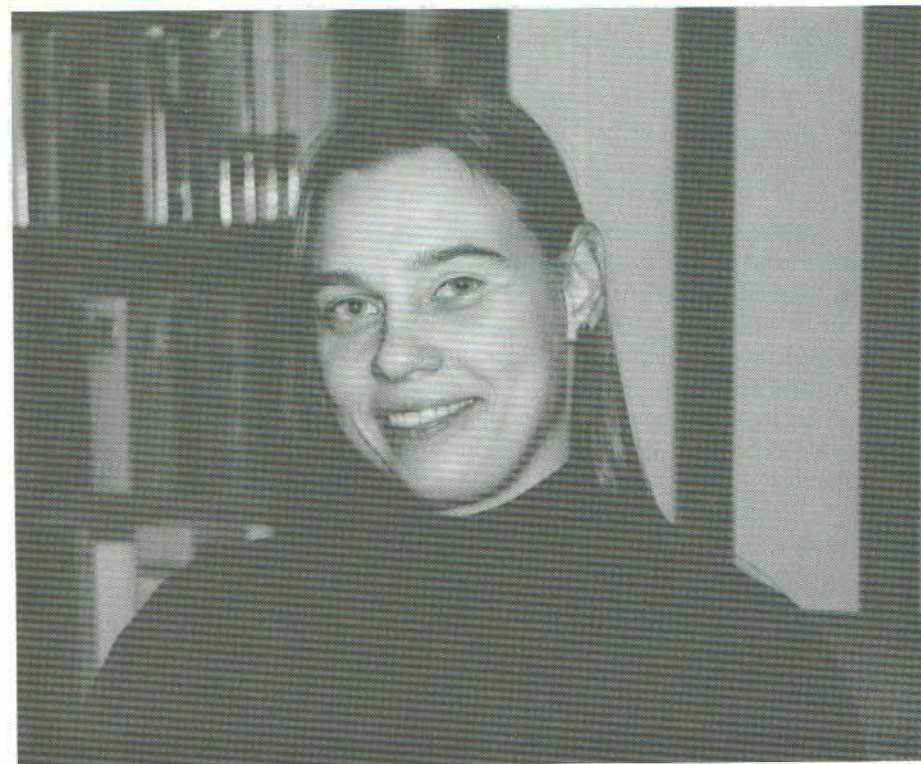
– I Sverige kaller de det samfunnsøkonomi, noe jeg syns passer bedre. Det går an å studere økonomi i Estland også, både i Tallinn og Tartu. Der er studiet lagt opp som en kombinasjon av sosialøkonomi og bedriftsøkonomi. Jeg ville studere i utlandet for kanskje derved å finne ut hva som var galt i Estland og hvordan mitt eget land kunne utvikles. At det ble Norge, var nok blant annet en følge av det året på folkehøgskole som gav et språklig

grunnlag.

Nå heter hun Orvika Rosnes, snakker en noe ubestemmelig norsk dialekt og bor i Sandakerveien i Oslo. For foreløpig er det Norge som trenger henne. Etter avlagt eksamen i januar 1998 gikk hun direkte til stilling som økonom på Econ – senter for økonomisk analyse. Der forsker og analyserer hun og er med på å utarbeide det materialet som kommer på trykk i månedsrapporten Nordisk kraft. Den kommer med 11 nummer i året og kan bestilles for kr 4.500.

På årsmøtet i Eesti Selts Norras (Det estiske selskap i Norge) i høst ble Orvika valgt til ny leder. Med sine 25 år skal hun stå i spissen for et styre på fem medlemmer som nå har to viktige oppgaver å planlegge: feiringen av Estlands nasjonaldag 24. februar og en sammenkomst for de unge esterne som er kommet til Norge de siste åra. Mange av de unge er studenter som bare oppholder seg fra noen måneder til noen få år i landet. Disse kan det være vanskelig å finne fram til, for læreanstaltene gir ikke opplysninger om dem som studerer. Men det er også flere og flere norsk-estiske ekteskap, og da blir en liksom mer etablert og begynner gjerne selv å se seg om etter noen å utveksle erfaringer med på morsmålet.

Orvika setter akkurat opp dagsorden for det første styremøtet som hun skal

Orvika Rosnes, leder i Eesti Selts Norras (Det estiske selskap i Norge)
(Foto Turid Farbregd)

lede. Hun er derfor svært forbeholden og innleder de fleste svarene med "ja, men" eller "nei, men" Her skal det ikke avsløres interne saker! I hvert fall ikke før hun har samrådd seg med resten av styret. Hun lar seg likevel overbevise om at Eesti Selts Norras og Norsk-estisk forening kan samarbeide om mange ting og ha gjensidig nytte og glede av hverandre. – For vi har jo egentlig felles mål.

Og med dette må det bli for denne gangen. Tekoppene er tømt flere ganger og Orvika må krype til køys for å få

noen tiltrengte timers søvn før hun dun-drer i vei med første fly til Bergen neste morgen: – Det er jobben! Og hun rekker så vidt hjem igjen derfra før hun skal av gårde til Sandnes for weekenden: – Jeg skal besøke slektninger. Ketil er derfra.

Så får vi høre etter hvert om det blir ektemannen fra Rogaland, senteret for økonomisk analyse på Oslo vestkant eller bostedet på Oslo østkant som får overtaket i Orvikas lettflytende norsk. Eller vil hun fortsette med å være den språklig uplasserbare Orvika for hele Norge – og for Estland dertil.

Sang- og Folkedansfestivalen i Tallinn 2 - 4 juli 1999.

Styret i Norsk-Estisk Forening har lenge gått med tanker om å arrangere en fellestur for medlemmer og andre interesserte til Sang- og Folkedansfestivalen i Tallinn 2 - 4 juli 1999. I den forbindelse har vi vært i kontakt med Reiselivsspesialisten A/S i Ski. De har bred erfaring i å arrangere reiser til de baltiske land. I samarbeid med Reiselivsspesialisten A/S kan det gis følgende opplysninger om et spennende turopplegg til Estland neste sommer:

Det arbeides med planer om to reisealternativer. De inkluderer også billetter til folkedansfestivalen hvor det vil delta 7600 dansere på Kalev sentralstadion, billetter til den store sangkonserten hvor ialt 18000 sangere deltar og til janitsjarkonserten hvor det deltar det ca. 2000 musikere. Det legges opp til en felles festkveld under oppholdet og en felles lunsj.

Avreise			Ankomst	
30.06.99	morgen	Alt.I Buss og ferge via Stockholm	01.07.99	kl. 9.00
01.07.99	etterm.	Alt.II Fly fra Gardemoen, Oslo	01.07.99	kveld
02.07.99		Sightseeing i Tallinn, felles middag		
2-4.07.99		Folkedansfestivalen, sang og janitsjarkonserten		
Hjemreise				
05.07.99	19.00	Buss og ferge	06.07.99	etterm.
05.06.99	etterm.	Fly	05.06.99	kveld

Programmet i Tallinn vil være det samme for begge gruppene.

Vi arbeider med spørsmålet om innkvartering og det blir avklart i løpet av desember.

De antatte priser med fly inklusive måltider ventes å ligge på ca. kr.5.000,- pr. person og er basert på innkvartering i dobbeltrom. Reise med buss/båt vil ligge noe høyere, avhengig av lugartype. Vi har nærmer oversikt over priser i desember. For å få en oversikt over interessen, er vi taknemlig for en tilbakemelding - helt uforbindtlig - om valg av reisemåte. Vi ber om at interesserte fyller ut kupongen og sender den til oss snarest.

Til Reiselivsspesialisten A/S
Bråtenveien 11,
1400 SKI

Ja takk, vi kan tenke oss å delta på reisen til Sang og Folkedansfestivalen i Tallinn 2 - 4 juli 1999

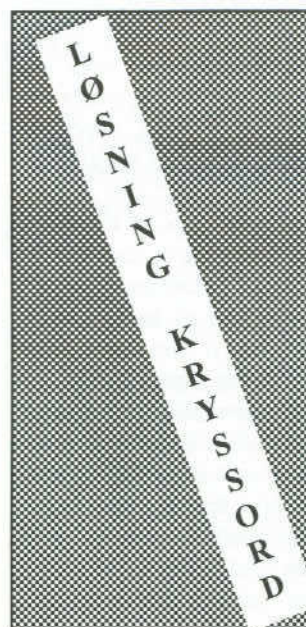
Vi er..... personer og foretrekker å reise med fly - buss / ferge.
(Stryk det som ikke passer)

Navn :

Adresse:

Telefon:

Dette er bare en foreløpig orientering om vår interesse og er ikke å betrakte som en påmelding

ESTISK KORT I LIKE	H	DELSTICK BOK PÅ INNEDEL GRUPPE	ROSE H	BLOD- MANGEL BORT	A	HEST SØRGE- LIGE	ØK	STENGES RED- SKAP	GELE BY PÅ ESTISK BY		
1	M	A	T	I	U	N	T	A	R	A	K
10	M	U	R	KUR MYNT	T	E	R	A	P	I	U
VÆGG FISK	S	I	K	SKIVE- SPILLET FLORENS M.B.	M	I	K	I	V	E	R
KOMPE- NUST VÆGG I BØSE	T	O	R	M	I	S	IS KRISPE	T	E	L	E
7	E	D	LVD FÆRSK	O	M	FISHERN BEF. PÅ VI MED	9 A	A	FROST TUFF- KORT	I	S
12	L	A	N	O	RESERVE OPP SVAR	T	E	L	L	E	SIKKE S
17	N	Y	N	N	E	TAR SIN STRAF	E	EGEN RVINNE HAVN	S	T	A
22	I	S	LYSE- RØD	LIR EDY	E	N	S	PROFET I BIE REYK	E	S	R
EM- VANDER I LIGE	E	R	K	I	U	N	O	O	L	REGN BELEGG	Y
27	S	N	O	R	UGIFFE LIKE	E	N	S	L	I	G
32	I	FALLE I SOVN	S	O	V	N	E	SINT	A	R	G
37	R	A	K	V	E	R	E	SATT PÅ HESTEN	R	E	D

Finst det ei framtid for det estiske språket?

Av Turid Farbregd

Etter lange førebuingar begynte dei offisielle forhandlingane om EU-medlemskap for Estland 10. november i år. Dei fleste har vel ikkje tenkt over i kor stor grad språket er involvert i ein slik prosess. Det er f.eks. nødvendig å setja om 100000 sider med juridiske tekster, det vil seia meir enn 20000 sider med bestemmelsar og forordningar og nesten 1500 direktiv, for ikkje å snakka om avtaletekstene.

Dette arbeidet er umåteleg i omfang og det er svært krevjande med tanke på at dei omsette tekstene etter kvart blir delar av det estiske lov- og regelverket slik at dårleg omsetjing kan vera ei ganske alvorleg sak.

Eit førebuande tiltak til forhandlingane var danninga av eit senter for juridisk omsetjing – Eesti Õigustölke Keskus – for tre år sidan, fortel Hille Saluäär i ein artikkel i avisa Postimees 16. september der ho gjer greie for verksemda til denne institusjonen.

Omsetjingssenteret er underlagt regjeringskontoret. Det har 25 omsetjarar som får hjelp av redaktørar, juristar og terminologiekspertar. Alle saman er opptekne med å setja om EU-lovverket. I tillegg blir eurolover sette om i nesten alle departementa og omsetjingar blir bestilte frå omsetjarfirma, fortel Hille Saluäär.

Grannane nord for Finskevika, finnane, hadde 50 omsetjarar i arbeid med dei same oppgåvene. Desse blei dessutan assisterte av redaktørar og eit spesielt terminologisenter. Av historiske årsaker kravde ikkje omsetjingsarbeidet til finsk like store anstrengingar som til estisk. For estarane representerer tekstmassen samtidig ein ny samfunnsstruktur, ei ny verd som dei i femti år stod utanfor. Og nett der ligg den største vansken: alle dei nye termane og omgrepa. EU-lovene omfattar jo nesten alle livsområde.

Estiske språkfolk gjorde under okkupasjonen ein stor innsats for å utarbeida estisk terminologi på ymse felt, og fleire ordbøker kom ut då òg. Men det var rett og slett uråd å tala om børs og bankvesen på den tida. Med arbeidet sitt greidde dei likevel å halda oppe ein front mot russisk. No er det engelsk og delvis finsk som er dei store påverkarane, og mot desse er det ikkje reist barrikadar. Litt hjelper det kanskje at estarane skriv dei lånte orda på ein måte som får dei til å gli inn og verka naturlege i estisk. Til dømes blir det engelske ordet *leasing* skrivne *liising*.

Det har i sjølvstendetida alt kome ut ein del spesialordbøker til hjelp på ulike felt. Kvaliteten på desse er svært varierende, så dei tilsette på omsetjarsentret må kontrollere alle ting ganske grundig. Folk som arbeider på ulike felt, kan samtala på eit bland-

ingsspråk der estisk og f.eks. engelsk blir nytta omman i dom. Det kan ikkje den seriøse omsetjaren gjera. Ho må finna fram til godt estisk språk, noko som også vil seia at termane er estiske. Og då er ikkje *liising* heller riktig bra.

Hille Saluäär ser ein fare i den almenne likesæla for estisk språk. Folk har så altfor lett for å slå seg til ro med utanlandske termar og engasjerer seg for lite i å leita etter dei beste estiske formuleringane. Det er ei likesæle som med tida kan føra til tap av språk og nasjonal identitet, åtvarer ho. Livskrafta i eit språk kan målast på den måten at ein

finn estiske uttrykksmiddel for alle felt og alle nivå i samfunnet.

I EU er språka jamstilte slik at estisk i prinsippet vil vera like gangbart både som grannespråka finsk, svensk, dansk og dei geografisk sett fjernare språka. Hille Saluäär ser i den pågåande prosessen og ein framtidig medlemskap ein sjanse for Estland til å gjera eit kvalitetsmessig språk opp på eit høgare nivå. Men då er det ikkje nok at omsetjarar og spesialistar gjer sitt beste. Det er nødvendig at heile folket ser dette som eit mål og er villege til å lyfta i flokk med språkeksptane.

Nali – Skjemt

- Kas sellel korrusel elab härra Goldberg?
- Ei ela! Esimesel korrusel elab härra Gold ja neljandal korrusel proua Berg.
- Ah soo! Nad lahutasid?!

- Bur herr Goldberg i denne etasjen?
- Nei. I første etasje bur herr Gold og i fjerde etasje fru Berg.
- Nei jaså! Dei har skilt seg?!

Noormees pöördub kontserdi ajal naabrinna poole, näidates tühjale too-lile:

- Imelik! Räägiti, et kõik piletid on välja müüdud ammu enne kontserti!
- Me ostsime piletid varakult, aga kahjuks suri minu mees ära.
- Kui kahju! Aga te oleksite võinud kutsuda ju kedagi sõpradest!
- See on võimatu! Kõik sõprad on matusel!

Ein ung mann vender seg i konsertsalen til dama ved sida samtidig som han peikar på ein tom plass:

- Merkeleg! Dei sa at alle billettane var utselde for lenge sidan!
- Me kjøpte billettar i god tid, men dessverre døydde mannen min.
- Så synd! Men De kunne jo ha invitert ein venn!
- Umuleg! Alle vennene er i gravferda!

- Kuidas te kujutate endale ette ideaalset sekretäri?
- Ta peab olema kakskümmend aastat vana ja töötanud vähemalt kolmkümmend aastat!
- Korleis foresteller du deg den ideelle sekretären?
- Ho bør være tjue år gammel og ha minst tretti års arbeidserfaring!

Två estniska poeter: Marie Under och Betti Alver.

Av Enel Melberg.

Ttvå poeter som debuterade med cirka tio års mellanrum, två poeter som genom sina liv ger en drastisk illustration till Estlands moderna historia. En som flydde och levde större delen av sitt liv i exil, en som stannade kvar under ockupationsåren, båda föga kända utanför Estland, båda lika stora i Estland.

Marie Under

Marie Under debuterade 1917 och väckte sensation med sina *Sonetter*, de visade att det estniska språket var rikt och ägnat åt lyrik, att esterna var ett kulturfolk och att man visst hängde med i den moderna utvecklingen och kunde hävda sig i Europas kulturliv. Hennes första diktperiod sammanföll med den unga nationens första självständighet.

Betti Alver debuterade cirka tio år senare med prosa, men när hennes första diktsamling *Tolm ja tuli* (Damm och eld) kom ut 1932, väckte den inte mindre sensation än Marie Unders litterära debut; ett språng hade gjorts i den estniska lyriken, hette det.

Marie Under hade gått i tysk flickskola (när annars skol-språket var ryska), Betti Alver hade blivit skolad på estniska. Marie Under höll litterär salong i Tallinn för "Det unga Estland" under sitt första äktenskap, och kom att som enda kvinna bli medlem och centrum i den unglitterära gruppen Siuru (efter en mytisk fågel i Kalevipoeg); hon kallades Siurus prinsessa och hennes blivande andra man, Artur Adson var hennes page.

Betti Alver ingick i en grupp, som träffades på Tartus caféer och kallade sig Arbujad (ung. "Siarna"), gav ut en gemensam diktsamling, diskuterade modern litteratur och betedde sig som moderna européer. Där ingick även hennes första man, poeten Heiti Talvik. Under den första ryska ockupationen bombades hela kvarteret runt parets lägenhet i Tartu men gruppen fortsatte att komma hem till dem för att diskutera litteratur, som ett slags kulturellt motstånd mot tanks, bombningar och deportationer.

1944 flydde Marie Under och Artur Adson till Sverige. Där levde hon till sin död 1980, som en av Sveriges många invandrare, okänd bland svenskarna men hyllad av exilesterna som deras okrönte drottning: Hennes dikter framfördes på nationaldagar och vid andra nationella manifestationer och hon kom att bli en samlande symbol för hela folket, hon var till och med på tal för Nobelpriset på 50-talet och sågs som Estlands största poet. Hon blev 97 år.

Betti Alver och Heiti Talvik blev kvar i det ockuperade Estland och Talvik, som varit sekreterare i det estniska Författarförbundet blev arresterad 1945 och förd till Sibirien, där han avled 1947. Betti Alver gick i inre exil. Efter *Tolm ja tuli* 1936 utkom inte någon diktsamling av henne förrän 1962, när hon återkom med sex poem under titeln *Mõrane peegel* (Sprucken spegel). Hon hade varit utkastad ur Författarförbundet och levt under stor knapphet men fick tillbaka de litterära rättigheterna 1956 och gifte om sig samma år. Hon dog i Tartu 1989, 82 år gammal.

Man kan finna vissa paralleller eller viss intertextualitet hos dem, även om Marie Under har fått heta känsломänniska

Betti Alver

med ett flöde som måste disciplineras och passas in i en form, och Betti Alver snarast har betraktats som en intellektuell med formfulländad vers och poängterad, aforistisk tankeskärpa. Men båda leker med språket och förnyar det, båda rimmar och använder bunden meter, vilket man gör i Estland än idag. Den estniska modernismen gjorde aldrig upp med den bundna formen, i stället böjer och bänder man på språket vilket låter sig göra bättre på estniskan med alla sina kasus och verbformer, än till exempel på svenska eller norska.

När Marie Under 1941 skriver sin julkhälsning till alla de deporterade använder hon dubbeltydigheten i ordet "täht" som både betyder stjärna och bokstav, som i detta utdrag:

*Plötsligt känns att deras arma blickar
också vänds mot stjärnorna idag,
vilka mot de fångslade nu nickar.
Smärtsamt deras hälsning hör då jag.
Detta är ikväll vår dialog,
tecknen som där lyser – läs, o, läs! –
Tusenfalt åt alla som dem såg;
stjärnans glans än varm av andedräkt.*

Den dikten sägs ha nått de deporterade i Sibirien och den tummade papperslap-
pen lär ha gått ur hand i hand och hållit
modet uppe på dem.

Betti Alver tycks anknyta till den i
sin dikt "Tähetund" (Stjärnetimma) från
1966. Här ett utdrag i Silvia Airik Pri-
uhkas tolkning:

*Hur kom det sig att denna lilla låga,
som oss av hoppet skänktes, visar sådan
tåga?*

*Tag, fråga dem, de sparde ingen möda,
ja, fråga därvid både levande och döda.*

*Men fråga aldrig, aldrig dessa,
som hämtades så tvärt – förutan
själamässa
emot ett okänt mörker utan hoppets
flamma.*

Och Marie Unders "Soldatens mor" från
1942 kan jämföras med Betti Alvers
"Rock av trä" från samma år (men
utgiven långt senare).
Slutraderna hos Marie Under:

*Om en svepeduk den väver åt dig,
denna väverska av is och snö,
skulle ändå du ju finnas hos mig:
i mitt hjärta kan du inte dö.*

Denna dikt kom att bli en mycket älskad
och ofta uppläst dikt bland exilesterna
och kan påminna om Inger Hagerup i sin
trotsiga appell. Betti Alvers "Rock av
trä" knyter mer an till en gammal
folkvisetradition och gråtkväden, fram-
förda av kvinnor:

*Dråpen sjöd, lågor ljöd,
krigets bastustenar rykte,
mänskosen mitt på fältet
vacklade med blodad rock.*

*Morsgumman fick tomma hörn,
farsgubben fick sköta hästar,
sonen fördes till bergskapell
för att vila i rock av trä.*

I hennes samling *Korallid Emajôes*
(Korallerna i Emajôgi) från 1986 finns
en dikt tillägnad Marie Under:

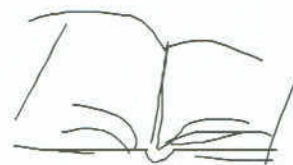
*De svinner ej,
e blir ej aska
de av skaparen antända orden,
om inte ur hans egen hand
hans glödande pennskaft
faller i jorden.*

*Ständigt brinner hans papper upp.
Ständigt ges kalksten i stället för arken,
elffast
oslipad sten,*

*järnklippa,
kiselslag
och en svärds klinga med
på marken.*

*I stenen finns inget eko från barder,
i svärdet finns ingenting gott –
därför i våra mänskobröst
skrev
skaparen
ner sina rader.*

Jan-Ivar Byrkjemoen:

BØKER OG TIDSSKRIFTER

**Når nettene blir lange, og
kulda setter inn**

Ja, da kan en gjerne sette seg ned og
kose seg med skikkelig litteratur. Og
hva er mer naturlig for leserne av
Estlands-nytt enn å lese tilgjengelig
estisk litteratur?! Enten oversatt til norsk
eller direkte på estisk. Ville ikke det

være noe? Husk at nå fins det ei estisk-
norsk ordbok å slå opp i!

Estlands-nytt har mottatt et brev fra
bibliotekar Marjatta Beck der hun
skriver:

Universitetsbiblioteket i Oslo har en
samling nyere estiske skjønnlitterære
bøker. Samlingen er det lite utlån av,
antakelig fordi de som kan estisk, ikke
har fått informasjon om dette.

I Norge er det et godt utbygget bib-
lioteksnett slik at boksamlingene er
tilgjengelige over hele landet. Men vi
sender ikke noe hjem til lånerne. Hvis
noen vil låne fra oss, formidler lokalbib-
lioteket låneønsket til oss. Lånerne hen-
ter bøkene og leverer dem siden tilbake
på sitt lokalbibliotek.

Låneønskene kan også sendes som
faks (22859050), eller du kan bestille
per telefon (22859011).

Spør gjerne etter meg!

Med hilsen

Marjatta Beck

universitetsbibliotekar

Estisk litteratur på norsk

Foreløpig er det beskjedent hva som er
oversatt til norsk. Til gjengjeld er
mesteparten av de oversatte bøkene lett
tilgjengelige. Noen er ennå til salgs i
bokhandelen. Noen er til salgs hos
Norsk-estisk forening. Og alle er å få
lånt på de fleste bibliotekene.

Varulven og andre estlandske eventyr.
Norsk Barneblads Forlag 1982.

Snelys snemørke. Estisk lyrikkantologi.
Gjendiktning ved Odd Abrahamsen.
Dreyer 1989.

Jaan Kaplinski: *Barn av vind og vatn*. Lyriske tekster til Kaljo Põllus grafikk. Dogne 1984.

Jaan Kaplinski: *Same hav i oss alle*. Gjendikting. Gyldendal 1988.

Jaan Kross: *Keisarens galning*. Roman. Gyldendal 1986. Jaan Kross: *Skrubbsår og andre noveller*. Gyldendal 1991.

Jaan Kross: *Professor Martens' avreise*. Roman. Gyldendal 1994.

Viivi Luik: *Den sjuande fredsvåren*. Roman. Samlaget 1988.

Viivi Luik: *Skremmande vakkert*. Roman. Samlaget 1994.

Priit Pärn: *Tvertom-Tom*. Barnebok. Gyldendal 1989.

Emil Tode: *Englefrø*. Roman. Cappelen 1995.

Emil Tode: *Prisen*. Roman. Cappelen 1997.

Mati Unt: *Haustdansen*. Roman. Samlaget 1987.

Estonian Literary Magazine,
Autumn 1998

Nå er høstnummeret kommet av det engelskspråklige informasjonsbladet om estisk litteratur som Estisk institutt i Tallinn git ut.

Størst oppmerksomhet er viet klassikeren **Oskar Luts** (1887-1953) og hans suksessbok *Kevade* (Våren) fra 1912. Den er muligens den mest leste boka i landet – alle skolebarns yndling som blir husket med varme følelser livet ut. Den er også dramatisert og filmatisert flere ganger. *Kevade* fikk tre oppfølgere som handler om de samme personene, men de nådde ikke helt den samme kvaliteten og populariteten som den første.

Lyrikeren **Hando Runnel** (f. 1938) får bred presentasjon med en oversikt over produksjon og hovedtemaer og med gjendiktninger av noen av hans mest kjente dikt.

Magasinet har en serie gående der utenlandske oversettere av estisk litteratur forteller om seg selv, sitt arbeid og sitt forhold til estisk litteratur. Denne gangen har vår norske **Turid Farbredd** fått ordet til et friskt innlegg.

Johan Liivs lyrikkpris ble i år gitt til Kalju Lepik, estisk dikter bosatt i Sverige. Vinnerdiktet heter "Ema portree" (Portrett av min mor).

Illustrasjonene utgjør en viktig ingrediens i barneøkene. Det er derfor på sin plass at dyktige bokkunstnere slipper til. På midtsidene har **Piret Raud** (f. 1971) fått bre seg med fantasifulle tegninger. Hun har allerede illustrert tre barneøkene.

Selv om hensikten med magasinet er å gjøre estisk litteratur kjent ute i verden, står det om **Peeter Sauter** at han vil sannsynligvis ikke bli noen eksportartikkel, selv om han blir omtalt som en av de mest fascinerende samtidsforfatterne Estland har å by på. En av de mest omstridte også, kunne en legge til. Han har en språkbruk som får pene (dvs. snerpete) mennesker til å gyse.

Det er etablert et Estonian Literary Information Centre ledet av **Piret Viies**. Senteret skal forsøke å få ut mer estisk litteratur på andre språk. Adressen er Harju 1, EE 10502 Tallinn, Estland.

Vi får videre korte presentasjoner av en del nyere verk fra estisk litteratur og nevner i fleng forfatternavn som Kābi Laretei, Viivi Luik, Juhan Viiding, Mats Traat, Jaan Kross og Jaan Kaplinski.

Luup 18, 1998

Magasinet Luup, en estisk parallell til Times og Newsweek, utropte i september de femti beste romanene i estisk litteratur gjennom tidene. De stemmeberettigede var et dusin kritikere og literater. Anton Hansen Tammsaare tok en klar førsteplass med *Tõde ja õigus* (Sannhet og rettferdighet, 1926-33). Det er en romanserie i fem bind fra estisk nyrealisme. På andreplass kom Oskar Luts med ungdomsboka *Kevade* (Våren, 1912). Nummer tre ble Karl Ristikivi med *Hingede õõ* (Sjelenatten, 1953). Men så begynte de å komme, de nålevende og fortsatt virksomme forfatterne. Av disse var Jaan Kross først ut, på fjerdeplass med *Keisarens galning*. Hele fire av hans romaner hadde plassert seg. Ellers fant vi andre kjenninger som Viivi Luik, Mati Unt og Emil Tode.

Her er det å si at de tre verkene av Tammsaare, Luts og Ristikivi snarest bør oversettes til norsk for oss som ikke er så stive i estisk. De andre er allerede oversatt og dessuten lest – i hvert fall av spalteredaktøren som ser fram til nye spennende smaksprøver fra estisk litteratur. Årets roman av Jaan Kross, *Paigalend*, er allerede i en seinere sammenheng utpekt som det beste litterære verket skrevet av en ester. Kross fikk sitt store gjennombrudd med de historiske romanene sine. Etter hvert har han nærmet seg sin egen tid og handlingen i årets bok er lagt til sovjetperioden. Hovedpersonens tragedie er å være utstyrt med stor begavelse samtidig som han må leve under et regime som stenger for utfoldelse av evnene. Derfor den vanskelig oversettbare tittelen: "På stedet flyging". Han har med andre ord

evnen til å lette seg opp og fly, men samfunnet gir ham ikke muligheter til å komme av flekken.

Nordisk Øst-forum 3, 1998 har en lang artikkel av den svenske samfunnsviteren Robert E. Loorents under tittelen "Spelet om den estnisk-ortodoxa kyrkan." Etter gjenopprettelsen av Estlands selvstendighet har forholdet til Russland vært problemfylt. En konflikt som har fått liten oppmerksomhet i norske media, er striden om den ortodokse kirken i landet: Skal den være underlagt Konstantinopel eller Moskva. I stor grad er det også et spørsmål om hvem som skal ha kontrollen med de materielle verdiene som kirkene disponerer.

Oppslagstavla

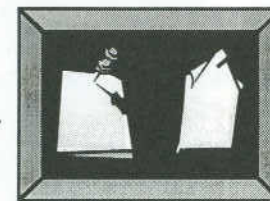
Nye postnummer

Som nevnt i forrige nummer er det innført nye postnummer i hele Estland.

Gamle og nye nummer kan brukes parallelt ut året 1998. Postverket truer med at etter årsskiftet vil

det ta atskillig lengre tid før feilmerket post kommer fram. I verste fall kommer den ikke fram i det hele tatt. Pass på å spørre venner og kontakter i Estland etter det nye postnummeret deres.

Estlands-nytt har ajourført alle estiske adresser på nest siste side av dette bladet. En postnummerkatalog er til salgs på postkontorene for EEK 17.

Kyrkje for Heilag-Olav i Tallinn

Av Jon Ådnøy

Austersjølanda har alltid hatt mykje med kvarandre å gjera – på godt og vondt. I Tallinn er lysa frå Helsingfors synlege om kvelden. Estarane vil gjerne sjå på tida under russarane som ein parentes.

Kyrkja som er vigd til den norske helgenkongen, viser godt att i Tallinn sitt bybilete. Det estlandske landskapet er flatt. Byen Tallinn ligg på ein av dei få haugane ved kysten. Jamvel om kyrkja ligg i den nedre bydelen, legg ein merke til henne om ein kjem frå sjøsida eller over land.

Tallinn tyder "danskebyen". Namnet minner om at naboane våre i sør i periodar var mektige på denne kanten av Austersjøen.

Tallinn er ein av dei byane i Europa der mellomalderen framleis pregar synsinntrykket. Størstedelen av den 2,5 kilometer lange bymuren står der enno. Han er minimum 2,5 meter tjukk og opp til 16 meter høg. Av dei opphavlege 45 tårna peikar framleis 28 til vers kring det gamle sentrum av byen.

Eller rettare: Rundt byane. For Tallinn var delt. Øvst på Toompea – domkyrkjehøgda – budde dei verdslege og kyrkjelege makthavarane for heile Estland. Dei var alle utlendingar. I den nedre byen budde handverkarane. Dei aller fleste av desse var òg utlendingar, særleg tysktalande. Denne delen av Tallinn hadde særlege rettar i samsvar

med dei hanseatiske bylovene.

Lovendringar kunne ikkje gjerast einsidig av borgarane eller andre i Tallinn, men måtte godkjennast av Hansaforbundet.

Mellom dei to "byane" står framleis ein høg bymur. Han blei stengd kvar kveld. Makteliten stolte ikkje på folket der nede.

Medan domkyrkja låg på haugen til dei mektige, blei Olavskyrkja – Oleviste kirik bygt i nedrebyen, i gata der dei mektige handverkarlauga hadde sine staselege hus. Byen har fleire andre gamle kyrkjer – domkyrkja, Nikolaikyrkja og Heilagandekyrkja. Men Olavskyrkja er den mest prangande av dei.

Kyrkja blir nemnd fyrste gongen i eit skriv frå 1267, men det er sannsynleg at ho skriv seg frå tidleg på 1200-talet. Ho er ei langkyrkje i gotisk stil, med tre skip – midtskipet er heile 31 meter høgt – og eit enormt spir. I høg mellomalderen meiner ein at det har vore meir enn 150 meter høgt, og det er ikkje mange kyrkjer i verda som er høgare.

Mange gonger har kyrkja vore herja av brannar. Siste gongen var i 1820. Det aller meste av inventaret frå katolsk tid blei kasta ut med reformasjonen i 1524. I dag vitnar preikestol, altarbilete og anna inventar om ein mektig tysk-luthersk kultur frå tidleg på 1800-talet. Men i kryssbogen i taket framføre hovudalteret, nær 30 meter oppe, prydar framleis den norske kongen kyrkja: Ein mann med krone, raud kappe, sverd i

Olavskyrkja i nedrebyen i Tallinn sett frå Domkyrkjehaugen - Toompea. Styresmaktene for heile Estland budde i den øvre byen i mange hundreår. Mellom dei og handverkarane i nedrebyen var ein bymur, som står ennå. Dei raude hustaka er typisk i Tallinn. (Foto Jon Ådnøy)

eine handa og septer i den andre, og med eit udyr – som representerer alle vonde krefter – under foten.

Estisk blei ikkje brukt i kyrkja før etter 1942. Til dess hadde gudstjenestelivet gått føre seg på tysk gjennom alle hundreår.

Olavskyrkja har ei fortid som katolsk og seinare luthersk kyrkje. Det meste av gudstjenestelivet der ville i Noreg blitt karakterisert som "høgkyrkjeleg" – og det gjeld ikkje fyrst og fremst høgda på spiret. Men sidan 1950 har kyrkja vore samlingsstaden for pinseverner, baptistar, frie evangeliske og andre frikyrkjer i Tallinn. Sovjetmakta ville ha kontrollen med det religiøse livet i Estland. Det blei for rotete for KGB å halda greie på sju ulike frikyrkjer, så dei bestemte like godt å slå dei i hop.

I dag fungerer me som ei forsamling, fortel Margus Kalve, som har det daglege ansvaret for Olavskyrkja.

Han fortel at dei ikkje har noko ynskje om å dela seg opp igjen, jamvel om religionsfridomen nå gjer det mogleg.

I dag har forsamlinga 1200 medlemmer. Dei løner fire heiltidspastorar og har to radiostasjonar som sender heile døgnet. Ein av sendarane er montert nitti meter oppe i spiret.

Dei kan ta inn familieprogrammet vårt jamvel i Helsingfors, fortel Kalve.

Kvar sundag kjem 4-500 til gudstjeneste. Dei samlast i kyrkjekipet, brukar orgelet (halvparten av stemmene fungerer), altaret og preikestolen. I vinterhalvåret er samlingane i eitt av sidekapella, for det er ikkje å tenkja på å varma opp det enorme kyrkjerommet.

Kvar måndag kveld er det ung-

domsmøte i Mariakapellet, som er utstyrt med polstra klappstolar. Her er det helst gitar, piano, trommer og synth som akkompagnerer songen. Kvar morgon og ein føremiddag i veka er det bønemøte i eit anna sidekapell.

På 1970-talet braut det ut ei vekking i kyrkja. Folk kom til Olavskyrkja frå heile Sovjetsamveldet, fordi det ryktast at folk blei lækte i denne kyrkja. Det var lett å finna vegen, for kyrkjetårnet er synleg også frå jernbanestasjonen.

Det sovjetiske hemmelege politiet KGB fylgde godt med. Dei monterte mikrofonar i kyrkja, og hadde base i eit hus tvers over gata. Men dei stansa ikkje møta, fortel Margus Kalve.

1984 var òg eit merkeår i Olavskyrkja. Då var den amerikanske evangelisten Billy Graham der. Meir enn 5000 menneske var då i kyrkja samstundes.

Frigjeringa av Estland i 1991 førte til aukande oppslutning om kyrkjelivet i Olavskyrkja. Ikkje alle nye heldt fram så lenge.

Folk her trur mest på pengane nå, seier Margus Kalve. Han tenkjer seg at det kan koma ei ny vekking.

Men me ser ikkje bort frå at det kan koma nye trengselstider, seier han.

Dei frikyrkjelege i Tallinn er krye over den flotte kyrkja dei har fått. Dei må halda henne ved like utan noka form for støtte, men reknar med at Vårherre vil syta for sine. God kontakt med kyrkjer i utlandet og estarar i andre land hjelper på.

Men olsokfeiring – Olavsvaka til minne om den norske kongen som døde og likevel vann – det har dei ikkje i Olavskyrkja i Tallinn den 29. juli.

Estarane alltid framande i Tallinn

Av Jon Ådnøy

Estarane har mest aldri vore herrar i eige hus. Opp gjennom tidene har mange rådd over dei. Ofte måtte dei svara skattar, tvangsarbeid og andre ytingar til fleire styresmakter samstundes. Estarane var i stort fleirtal på landsbygda, men jordeigarane var utlendingar. I byane var estarane ein minoritet. Handelsborgarar og handverkarar kom frå Tyskland, Sverige, Danmark, Polen, Russland, Litauen, Holland og andre land. Men sjeldan frå Estland.

- Vikingane brukte Tallinn som stoppestad på veg til Gardarike.
- Kong Valdemar Seier frå Danmark tok Tallinn i 1219.
- Sverdriddarane overtok i 1227. Dei henta inn 200 tyske kjøpmenn frå Visby på Gotland til Tallinn, og etablerte ein by.
- I 1238 gav paven overherredømmet til danskane.
- Tallinn blei oppteken i Hansaforbundet i 1248.

- Eit estisk opprør i 1343 blei slege ned av den litauiske orden.
- Danskekongen selde Estland til den tyske orden for verdien av 4500 kilo sølv i 1346. Dei selde vidare til den litauiske orden, og tente tusen mark på transaksjonen.
- Tsar Ivan den grusomme invaderte i 1558.
- I 1561 kasta svenskane ut russarane. Svensketida blei ein estisk gullalder.
- Russarane kasta ut svenskane og gjorde Estland til ein del av tsarveldet i 1710.
- Estland var sjølvstendig frå 1918 til 1940, då det blei innlemma i Sovjetsamveldet.
- Tyskland invaderte i 1941.
- Den raude hær kom i 1944, og sovjetstyret rādde igjen. Hundretusenar av estarar blei sende til Sibir, fall i krigen eller flykta.
- Nytt sjølvstende blei oppretta i 1991.

Kjelde: Estland, Letland og Litauen. Politikens forlag 1997.

kryssord

ESTISK BY ↘	ESTISK FORF.	YTRE ↘ SKIP EST. BY		SER ESTISK FORF.	TALL SLETTE		JO SNAKK!	AMBAS- SADØR TUTE ↘	
3 LAND ↳						ESKE FOLK MED PENGER			
HUS- DYRET			AB- NORME STAT I INDIA						
FUNG- ERTE STIER NEI ↳					FELT NORSK KONGE				TRAS- SIGE
				SPORTS- UTSTYR HEVE SEG			HERJE EESTI		
STENG- SEL PAVE ↘	KLOKKE FJERN LYD			LANG TID UNØR- MALE					
↳		NORSK FORF. VAM- MELT					STORT LAND		
	ESTISK FORF. LEVENDE						AM- BOLT		
		HESTE- LUGG			NORM STOR- FUGL				KU- ROP
YTRE LUKE HULE ↳			SKOGS- DYR				MERKE- LIG LEGEMS- DEL		
	AD- VERB		ANFALL LEVER		FOR TIDA ↘	NORSK OG RUS- SISK ELV			
TEATER I TARTU							PRO- NOMEN		
STIGER OPP PÅ					LARVE			TONN →	

Her kommer ny kryssord fra Laurits Killingbergtrø som estlandsvenner kan bryne seg på. Løsningen bringer vi i neste nummer

Adresser og telefonnummer

Når ein ringjer til Estland frå Noreg, skal ein først tasta 00-372. Så legg ein til innanlandsk estisk retningsnummer (2 eller 6 for Tallinn, 7 for Tartu osv.). Til slutt abonnentnummer. Tallinn kan vera litt forvirrende på grunn av overgangen til digitalnummer og samtidig frå seks- til sjuifra nummer. Dessutan nemner folk same typen nummer på ulike måtar, f.eks.: 123-456 eller 2-123-456.

Pass på når du kjem til Estland å kjøpa eit kort til telefonautomaten – om du har tenkt å ta telefonisk kontakt. Du får slike kort i alle kioskar og i ulike prisklassar frå EEK 30 og oppover.

Når ein ringjer frå Estland til Noreg, skal ein først tasta 8, deretter 00-47 og det norske abonnentnummeret på åtte siffer.

Når ein ringjer rikstelefon innanfor Estland, skal ein likeins først tasta 8 og deretter innanlandsk retningsnummer, Tallinn 2(2) eller 2(6), Tartu 27, Pärnu 244, Viljandi 243, Saaremaa 245, Haapsalu 247 osv.

I norske adresser er rekkjefølgja personnamn, gate, by, land. Sovjetisk (og tysk) vis var land, by, gate, person. Mange estarar blandar desse måtane, men det er den nordiske måten som vinn fram i Estland etter kvart. Merk at det hausten 1998 vart innført nye, femsifra postnummer.

Estlands-nytt tek ikkje ansvar for eventuelle feil i lista. Redaksjonen ber lesarane hjelpa til med ajourføring og komplettering og vil vurdere kva tid eller kor ofte lista skal koma på trykk.

Adresser i Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond), Pärnu mnt. 8, EE 10130 Tallinn, tlf. 6-313 003, faks 6-313 001, e-post noramb@uninet.ee. Ambassadør frå november 1996: Kai Olaf Lie.

Nordisk ministerråds informasjonskontor (Põhjamaade ministrite nõukogu infobüroo), Pikk 11, EE 10123 Tallinn, tlf. 6-406 626, faks 6-406 622, e-post: info@nmr.ee.

Nordisk ministerråds informasjonskontor (Põhjamaade ministrite nõukogu infobüroo), Raekoja plats 8, EE 51004 Tartu, tlf. 7-433 944, e-post: madis@nmr.ee.

Eesti instituut, Suur-Karja 14, Postkast 3469, EE 10140 Tallinn, tlf. 6-314 355, faks 6-314 356, e-post: einst@einst.ee.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk foreining), leiar Eha Vain. Adresse, telefonnummer, faks og e-post som for Nordisk ministerråds informasjonskontor i Tallinn.

Tartu norra selts (Norsklaget i Tartu), lagsleiar Gennadi Jagomägi, Pikk 76 - 16, EE 50603 Tartu, tlf. priv. 407 002.

Retur av bladet til
Else Johansen
Vækerø terrasse 10 B
0282 OSLO

Løssalgspis kr.15,-

Adresser i Noreg:

Estlands ambassade, Oscarsgate 26 B, 0244
Oslo, tlf. 22 59 98 02. Chargé d'affairs
Enno Turmen. (Estlands ambassade, Aure-
højvej 19, DK 2900 Hellerup-København,
ambassadør til Danmark, Island og Norge:
Jüri Kahn, tlf. +45 39402666.)

Eesti Selts Norras (Det estiske selskap i Norge). Leiar og adresse: Orvika Rosnes,
Sandakerveien 29 E, 0473 Oslo, tlf. 22 38
11 26, e-post: orvika.rosnes@econ.no.

Estlandsforeningen i Rogaland, Postboks
581, 4001 Stavanger. Leiar: Harald
Hamre, Erlandsgata 12, 4010 Stavanger,
tlf. ktr. 51 52 60 35, priv. 51 58 80 69,
e-post:

harald.hamre@stavanger.museum.no.

Foreningen Norge-Baltikum (NoBa). Leiar
og adresse: Magnar H. Enebakk, Gimle
terrasse 9, 0264 Oslo, tlf. 22 12 89 45,
faks 22 12 89 48.

**NORSK-ESTISK
FORENING**

(Norra-eesti ühing):

Leiar og adresse:

Bjarne Stabæk,
Vannposten 3, 3040 Drammen,
tlf. ktr. 32 80 85 00,
priv. 32 81 88 33,

e-post:

bjarne.stabak@sadm.buskerud-f.telemex.no.

Alle henvendelser om foreningssaker og
medlemsskap rettes til lederen.

NEFs postgirokonto
0814 228 1830

MEDLEMSSKAP I NORSK-ESTISK FORENING

**JA - JEG VIL BLI MEDLEM - SEND MEG INNMELDINGSGIRO
SENDES TIL:**

NORSK-ESTISK FORENING
C/O BJARNE STABÆK, VANNPOSTEN 3, 3040 DRAMMEN

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

NY ADRESSE VED ADRESSEFORANDRING:

☐ Hovedmedlem kr. 200,- ☐ Student/pensjonist kr. 60,- Kryss av for type medlemsskap